

OD ZAMISLI DO SLOVARJA

Predgovor

Zamisel o slovarju bovških narečnih besed se je porodila konec leta 1997 med pripravljanjem slovenistične diplomske naloge pri predmetu Dialektologija. V raziskavi, katere mentorica je bila dr. Vera Smole, sem skušala pripraviti osnovni dialektološki opis bovškega govora, in sicer na podlagi pripovednih besedil, zvočno dokumentiranih na Bovškem. Iz fonetičnih transkripcij zgodb je bil sestavljen seznam narečnih besed, ki je štel natanko 189 besed. In prav to je bil zametek pričujočega slovarja, s katerim se je začelo ljubiteljsko zbiranje bovškega narečnega besedja. Sprva bolj za šalo kot zares sem v poseben zvezek zapisovala zanimive narečne besede, ki sem jih mimogrede ujela med obiski v domačem kraju. Bolj načrtno sem se dela lotila leta 2000, ko sem v okviru podiplomskega študija s področja folkloristike izbrala tudi predmet Dialektologija. Dr. Vera Smole mi je v arhivu Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pokazala seznam narečnih besed, ki ga je sekciji odstopil zdaj že pokojni Miloš Šulin iz Bovca:¹ rokopis sem prepisala z znaki za fonetično transkripcijo,² preiskala sem še nekatere druge vire z bovško narečno leksiko (tematska glasila OŠ Bovec in knjigi Vlaste Komac), vse zbrano gradivo združila in ga, opremljenega z nekaterimi slovničnimi podatki ter na nekaterih mestih tudi s ponazarjalnim gradivom, leta 2000 oddala kot podiplomsko seminarsko nalogo z naslovom *Diferencialni slovar bovškega govora*.

Čeprav brez izdelanega načrta, tako rekoč mimogrede ob drugih raziskavah, pa se je zapisovanje besedja nadaljevalo še bolj intenzivno kot prej. Med zbiranjem gradiva za doktorsko disertacijo, ki sem jo v letih 2000–2005 pripravljala kot mlada raziskovalka na Inštitutu za slovensko narodopisje pod mentorstvom dr. Marije Stanonik, se je spet nabral precejšen korpus »novega« narečnega besedja. Obiskala sem namreč prek 40 informatorjev s celotnega Bovškega: poleg folklornih pripovedi, ki so bile tema raziskave, so se na trakovih znašla besedila vseh vrst, med njimi precejšen delež o kulturi in načinu življenja ljudi v preteklosti. Besede, za katere sem menila, da še niso zapisane, sem zapisovala sproti, že na terenu. Folklorne pripovedi, ki so bile izbrane za analizo, so bile fonetično transkribirane: presenečena sem bila nad številom še nezapisanih besed, večinoma tako vsakdanjih, da jih prej še opazila nisem (največ pridevnikov, prislovov, predlogov). Na terenu sem dobila tudi dovolj folklornih obrazcev (predvsem primerjalnih rekel in pregovorov), ki sem jih uporabila kot ponazarjalno gradivo v slovarju.

Vsa leta so pri zbiranju obilno in z velikim navdušenjem sodelovali moji domači, oče, mama in sestra, ki so v poseben zvezek zapisovali nove besede. Zbiranje narečnega besedja je preraslo v poseben družinski konjiček. Nema lokrat je kdo sredi pogovora, potem ko je bila izrečena do-

¹ Skoraj identičen seznam je bil objavljen v zborniku alpskega mladinskega raziskovalnega tabora *Pokrajina in ljudje na Bovškem* (H. Čujec Stres s sodelovanjem M. Šulina, 1988), vendar ta rokopisa ni nadgrajeval. Podlaga za Šulinov seznam je bil tipkopis Hinka Klavore, ki je nastal okoli leta 1955. Šulin ga je nekoliko dopolnil, nekatere besede, ki jih sam ni poznal, pa je izpustil.

² Besede, ki jih nisem poznala, sva z g. Šulinom skupaj pregledala, da sem jih lahko zapisala z ustreznim (tonemskim) naglasom.

Od zamisli do slovarja

mnevno še ne zapisana narečna beseda, vzkliknil: »A imaš že to?!« Posamezne besede, napisane na listkih ali zgolj ustno, so mi prinašali tudi številni drugi sorodniki in znanci. Z novim gradivom sem dopolnjevala seznam, ki je počasi že dobival obseg slovarja, saj je število gesel preseгло 2000 enot.

Po oddaji slovarčka v obliki seminarske naloge so me nekateri raziskovalci, še posebej mag. Silvo Torkar, spodbujali, naj ga čim prej pripravim za širšo javnost. V začetku leta 2006 sem z veseljem presenečenjem opazila, da je slovarček prišel prav tudi drugim, domačim in tujim raziskovalcem.³ To je bila zame velika potrditev, hkrati pa največja spodbuda, da sem res začela razmišljati o izdaji. Odločitev za čimprejšnjo pripravo za tisk je omogočila predstojnica Inštituta za slovensko narodopisje dr. Monika Kropelj, ki je prepoznala tudi folkloristično in etnološko vrednost tega dela ter dovolila, da krajše časovno obdobje del službenega časa namenim pripravljanju slovarčka. Sklenjeno je bilo, da bo knjiga še isto leto (2006) izšla pri Založbi ZRC SAZU, finančno pomoč pa smo dobili od občine Bovec ter na razpisu raziskovalnega sklada ZRC SAZU.

Zbiranje se je moralo torej počasi končati in že vnaprej mi je bilo žal za vse besede, ki se bodo izmuznile zapisu. V času predzadnje redakcije sem se zato odločila še za eno akcijo. Delovno različico slovarja sem postavila na ogled v bovško knjižnico, saj sem želela pritegniti k sodelovanju domačine, prebivalce s širšega Bovškega. Upala sem, da bodo tisti, ki jih bo stvar zanimala, izrazili pripombe k zapisanemu gradivu ter ga morebiti dopolnili s kakšno manjkajočo besedo. Slovar je komentiralo deset ljudi. Predlagali so nekaj še nezapisanih besed, zanimive pa so bile predvsem številne pripombe k izgovoru posameznih besed. Pokazala se je cela paleta glasovnih odtenkov, značilnih za govor posameznika, družine, širšega sorodstva, vaškega predela in seveda posameznih vasi. Tovrstnim dilemam sem bila priča celo doma, ko sta mama (oba njena starša sta bila iz Soče, ves čas pa je živela v Bovcu) in oče (doma iz Čezsoče) včasih trmasto zagovarjala vsak svojo, kako se čemu »pravilno« reče. Pregovor *vsaka vas ima svoj glas* bi na Bovškem lahko preglasili v *vsaka dom ima svoj zvon ...*

Oglasili so se tudi posamezniki (nekateri že pred omenjeno akcijo), ki so sami zbirali gradivo: prijazno so pokazali svoje sezname, da bi prišlo v slovar še manjkajoče. Vera Černuta iz Zabrajde je pretežno zapisala besede z ekspresivnimi konotacijami, ki so se nekaj (nekatero izmed njih še danes) govorile v Bavšici ali v Logu pod Mangartom. Izpričujejo izjemno sočnost in barvitost besedja, ki se lahko razlikuje od vasi do vasi že na majhnih razdaljah. Miran Klaves je prispeval bogat in lepo urejen seznam planšarskega narečnega izrazja, ki ga je pred leti v soških planinah zapisal od informatorjev Bertija Kravanja iz vasi Na Skali ter Ludvika Komaca iz Vrsnika. Za nekaj pojasnil sem se obrnila tudi na spletni forum občine Bovec, kjer sem s pomočjo anonimnih udeležencev dobila odgovore na nekaj zastavljenih in nerešenih vprašanj v zvezi s pomenom in oblikami nekaterih že zapisanih besed.

Med zadnjo redakcijo mi je v roke prišel še tipkopis Hinka Klavore s konca petdesetih let 20. stoletja, v katerem je precejšen seznam bovških narečnih besed. Večina besed s tega seznama je že bila zapisana,⁴ manjkajoče pa so bile bodisi napak ali nerazumljivo napisane bodisi neznane današnjim govorcem. Te besede so v izvirnem zapisu zbrane kot dodatek k temu slovarju.

Vse naštete vire je bilo v slovarju nemogoče dokumentirati v geslu, saj je bila večina ustnih, v pisnih virih pa se je večina gradiva stalno ponavljala. Vse besede je bilo treba obdelati: preveriti njihov izgovor v različnih oblikah in sobesedilih, da je bilo mogoče ustrezno onaglasiti slovarske

³ Slovarček je bil kot vir uporabljen v: France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika* 4, Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005, in v: O. N. Trubačev (ur.): *Etimologičeskij slovar' slavjanskih jazykov: praslavjanskij leksičeskij fond*, Moskva: Nauka, 2005.

⁴ Največ v gradivu M. Šulina.

oblike, jim določiti slovnično kategorijo (besedno vrsto, spol, ne/dovršnost ...) ter jim poiskati ustreznice v slovenskem knjižnem jeziku ali opisati njihov pomen.

Slovar sta strokovno pregledali dialektologinji dr. Jožica Škofic (pregledala precejšen del gradiva, dala osnovna navodila za poknjževanje ter številne tehnične in oblikovne napotke za izdelavo slovarja ...) in dr. Karmen Kenda-Jež (preverila dokumentiranost besedja v drugih slovarjih, popravila poknjževanje, pregledala razlage, uredila in dopolnila fonološki opis ...). Za te številne popravke, nasvete in pripombe, ki so jima odtegnili veliko prostega časa, se jima iskreno zahvaljujem. Večino predlaganega sem upoštevala, saj sem želela, da se delo približa osnovnim znanstvenim merilom. Kaj več pa bi bilo zame kot nedialektologa in neetimologa pretežko, če ne celo predrzno. Pomanjkljivostim navkljub pa upam, da se slovarja ne bodo razveselili le domačini, temveč da bo kot gradivo prišel prav tudi raziskovalcem različnih strok.

V slovarju je zapisanih 2923 narečnih besed (številne od njih imajo dva ali več pomenov), za lažjo uporabo pa je dodanih še 1056 kazalk. Večina besedja je še v vsakdanji rabi ali pa se jih prebivalci Bovškega še spominjajo. Sama nekaterih prej nisem nikoli slišala med pogovorom v živo in sem jih spoznala šele med preverjanjem in urejanjem gradiva. Del zapisanega besedja je skupaj s svojo dejavnostjo (gospodarsko, družbeno, kulturno) že utonil v času. V slovarju so tudi besede, ki bi morda lahko še živele, pa jih je izpodrinil vpliv drugih socialnih zvrsti na narečje; morda pa bo katera izmed njih prav s pomočjo tega slovarja spet našla pot v vsakdanjo rabo.

Naj besedo h knjigi končam z iskreno zahvalo svojim domačim, očetu, mami in Moniki, ki so z zagnanim veseljem ves čas sodelovali – z vami delim prijetne občutke ob izidu te knjižice. Prav tako se zahvaljujem vsem, ki ste ta slovar dopolnili z besedami iz svojih zbirk in zbirčic, pa tudi vam, ki ste, pa četudi z eno samo *kukuócuwo bì:ro* ali *cvè:jbo*, pripomogli, da smo spekli *byà:ncó*.

Zahvala gre tudi vsem drugim, posameznikom in ustanovam oz. javnim zavodom, ki ste strokovno, s tehnično pomočjo, materialno ali moralno pripomogli k izidu.

Barbara Ivančič Kutin